

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av fängelselagen och häktningsslagen samt 9 § i lagen om försvarstillstånd

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av fängelselagen och häktningsslagen samt 9 § i lagen om försvarstillstånd (RP 53/2025 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Anna-Liisa Sandvik, justitieministeriet
- referendarieråd Anu Rita, riksdagens justitieombudsmans kansli
- professor Tuomas Ojanen
- professor Matti Tolvanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- biträdande professor Anu Mutanen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i fängelselagen, häktningsslagen och lagen om försvarstillstånd.

Lagarna avses träda i kraft våren 2026.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen. Enligt propositionen kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet lämnar utlåtande i ärendet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) Regeringen föreslår att bestämmelserna om placering i öppen anstalt ändras utifrån det mål som tagits in i regeringsprogrammet. Det föreslås att bestämmelserna preciseras så att det när beslut om placering fattas ägnas större uppmärksamhet åt arten av brott som fången har begått och hur farlig fången är. Vidare föreslås det ändringar i bestämmelserna om säkerhetsavdelningar. Det viktigaste ändringsförslaget gäller villkoren för placering på en säkerhetsavdelning och möjligheten att placera en häktad på en säkerhetsavdelning.

(2) Enligt den sista meningen i 7 § 3 mom. i grundlagen ska rättigheterna för den som har berövats sin frihet tryggas genom lag. I förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna karakteriseras bestämmelsen som ett i grundlag givet uppdrag. Därför ska rättigheterna för en person som berövats sin frihet tryggas genom lag bland annat på det sätt som de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter anger (RP 309/1993 rd, s. 53/I). Artiklarna 5 och 6 i europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, artiklarna 9, 10 och 14 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter räknar upp vissa rättigheter för personer som har berövats sin frihet. Dessutom tillkommer för dessa personer även andra mänskliga rättigheter (exempelvis personlig integritet, brev- och telefonhemlighet) i den utsträckning som dessa rättigheter inte har begränsats på ett godtagbart sätt enligt konventionerna om mänskliga rättigheter och bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd, s. 53/II).

(3) I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna frånsade man sig klart och tydligt uppfattningen att de grundläggande fri- och rättigheterna för vissa grupper av människor skulle kunna begränsas direkt på grundval av ett subordinationsförhållande eller anstaltsmakt. I den propositionen ansåg regeringen att det krävs en lag för att fångars grundläggande fri- och rättigheter ska kunna begränsas och att lagstiftningsordningen beror på innehållet i och graden av begränsning (RP 309/1993 rd, s. 26/II—27/I och 53/II, GrUU 12/1998 rd, s. 2/I, GrUU 34/2001 rd, s. 2/I). Frihetsberövande utgör således inte i sig någon grund för att begränsa en persons övriga grundläggande fri- och rättigheter. Om det är nödvändigt att begränsa de övriga grundläggande fri- och rättigheterna under frihetsberövandet måste det lagstiftas om restriktionerna, och de bör kunna rättfärdigas särskilt i vart och ett fall och för varje fri- och rättighet (RP 309/1993 rd, s. 27/I).

(4) Fängelselagen och häktningsslagen har kommit till med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 20/2005 rd). Också de bestämmelser i fängelselagen och häktningsslagen som gäller begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna har ofta bedömts av grundlagsutskottet (se t.ex. GrUU 40/2020 rd och GrUU 36/2020 rd).

(5) Grundlagsutskottet anser att det i avsnittet om lagstiftningsordning och även i andra delar av propositionen på tillbörligt sätt redogörs för propositionens kopplingar till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utskottet anser att propositionen är ett exempel på god lagberedning.

Utlåtande GrUU 29/2025 rd

Avlyssning och upptagning av samtal vid besök av barn

(6) I propositionen föreslås det att en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett besök av barn som avses i 13 kap. 5 § i fängelselagen får avlyssnas och upptas på teknisk väg. I häktningenslagen föreslås en motsvarande möjlighet vid besök av barn på en säkerhetsavdelning. Besök av barn är en särskild, övervakad form av umgänge, som i regel övervakas antingen med anställda närvarande eller så att en anställd ser kamerabilden och gör en upptagning (13 kap. 2 § 2 mom. i fängelselagen). Enligt propositionen (s. 24) kan samtalet redan i nuläget avlyssnas när anställda är närvarande.

(7) Som det också framgår av propositionsmotiven (s. 62) ska barnets bästa bedömas som den primära prövningsgrunden i alla myndighetsbeslut som gäller barnet, och bedömningen får inte göras på samma nivå som i fråga om andra omständigheter som ska beaktas i ärendet. Som det anges i propositionen (s. 16) förutsätter också konventionen om barnets rättigheter att barnets bästa ska komma i främsta rummet.

(8) Enligt propositionsmotiven (s. 62) är utgångspunkten att det är förenligt med barnets bästa att barnet kan hålla kontakt med sin förälder också när föräldern avtjänar fängelsestraff. Enbart ankomsten till ett fängelse kan för ett litet barn, men också för ett barn i skolåldern som är yngre än 15 år, vara en upplevelse som ökar otrygghetskänslan. Närvaron av en ledsagare, ofta den andra föräldern, kan enligt propositionen avsevärt bidra till ett lyckat besök i en sådan situation. Grundlagsutskottet betonar att till den del den föreslagna regleringen är relevant för barnet ska den tolkas och tillämpas så att barnets bästa kommer i främsta rummet. Utskottet påpekar att barnets bästa kan vara en orsak att avlyssna och spela in samtalet.

Placering på säkerhetsavdelning

(9) Enligt 5 kap. 6 § i lagförslag 1 kan en fånge placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att fången fortsätter med sin brottsliga verksamhet i fängelset, försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök, eller på något annat sätt allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en annan fånges eller någon annans säkerhet i fängelset. Det föreslås att det på en något mer allmän nivå än i den gällande lagstiftningen föreskrivs om villkoren som gäller förhindrande av fortsatt brottslig verksamhet.

(10) Placeringen på en säkerhetsavdelning innebär på grund av de begränsningar som gäller på en sådan avdelning ett kraftigt ingrepp i fångens rättigheter på det sätt som beskrivs i propositionen. Grundlagsutskottet anser att det med tanke på kravet på exakthet och noggrann avgränsning när det gäller inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna skulle vara motiverat att noggrannare än vad som nu föreslås föreskriva om villkoren som gäller fortsatt brottslig verksamhet. Samma anmärkning gäller 3 kap. 2 c § i lagförslag 2.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

Utlåtande GrUU 29/2025 rd

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors 19.9.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Wille Rydman saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Markku Eestilä saml
ersättare Arja Juvonen saf
ersättare Henrik Vuornos saml.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen.